

קב"ח

עצמו שהנימור פוסל אף כשהמראה כשר והרי ברובא אמרו (גישין נ"ד): שאף לדעת ר' יהודה שהיה סובר באזכרה שלא לשמה מעביר עליו קולמוס ומקדשו, אמרו הני מילי כחדא אבל בכלייה ספר תורה לא דמחווי כמנמר, אלמלא כל שנצבע הדרו משתנה מזה לזה אע"פ ששניהם כשרים מצד עצמם פסול משום מנומר, ואפשר לרחק לדעתו דספר תורה שאני דחמירא. וכן נראה לי ראויה לדברי הרב אמת שאכרו בהדס בענפיו מרובין מעליו שפסול דבלישנא קמא אמרי' (סוכה ל"ג): לא שנו אלא דפסול אלא במקום אחד כלומר דהוויא ליה רובא אבל בשנים ושלשה מקומות כשר דכל חד וחד דהוה ליה מיעוטא אצל מקומו, ואהדרו שנים ושלשה מקומות נמי מיחווי כמנמר, והא ודאי בירוקות איירי דמסתמא ירוקות הן, והיה סבור לומר שכל שמתחלק בענין אע"פ שדומה בצבע מימר הוא, ואידחיה לה לומר דכל כי הא הואיל ובצבע אחד הם כשר בין במקום אחד בין בשנים ושלשה מקומות אלא דהכי אתמר לא שאנו דפסול אלא בשחורות אבל ירוקות כשר אפי' ברובא דמינא דהדס הוא ואתמר עלה ואדומות בשחורות דמיין ומפני שהארמיות והשחרו תאחד הוא, וכדתני ר' חנינא (שם): האי שחור אדום הוא אלא שלקה אלמ' דאי לאו האי מעמא אף באדמות היה כשר אע"פ שנסתנה הצבע שלו היה המראה כשר מצד עצמו דאי לאו הכי מאי איריא מדר' חנינא תיפוק לי דהוה ליה מנומר אל כל שהמראה כשר מצד עצמו אע"פ שנסתנה כשר וחזוית מתוך שהוא מבטל הדרו הוה לי פסולי' מצד עצמו ומשום הכי כל שדומה למנמר פסול אף במיעוטו.

עוד כתב הרב ר' אברהם בר דוד ז"ל

בענין מה שאמרו במשנה נקב וחסר כל שהוא פסול נוקב ולא חסר כל שהוא כשר ותני עלה בגמ' (ל"ה) ניקב מפולש במשהו בשאינו מפולש בכאיסר דבמערכא גרסי בנקב שאינו מפולש זה נקב ולא פלש מבפנים כשר היא דתנינן נקב ולא חסר כל שהוא כשר וכתב הרב שגירס' זו נראית כחולקת עם תלמוד שלנו דבגמ' דילן משמע דכל נקב שאינו חסר כלום אפי' מפולש כשר דהא דתני עולא (שם) נקב מפולש במשהו שאינו מפולש בכאיסר אמשנת חסר כל שהוא קאי וכל דאיכא חסרון כמפולש במשהו בשאינו מפולש בכאיסר הא כל שאין חסר כלום אף במפולש כשר, ועוד דבכאיסר שאמרו לשאינו מפולש אי אפשר לכאיסר בלא חסרון ואם כן כל פחות מכאיסר אף כשאין מפולש כשר אף בחסרון, ובירושלמי לא משמע הכי דקאמ' בכשאינו מפולש ולא חסר כל שהוא כשר ותני עלה וטרח הרב להשוות הירושלמי עם הבבלי, והא דקאמ' נקב ולא פלש מבפנים היא דתנינן ניקב ולא חסר כל שהוא כשר הכי פירושא ניקב ולא חסר כל שהוא מבפנים אע"פ שחסר כל שהוא מבחוץ כשר דחסרון מבפנים ומבחוץ בעינן ופירוש דבריו כלומר דכל חסרון הפוסל דוקא בניקב בחוץ ובפנים.

קכט

אלו הן דברי הרב ז"ל ואף הרב המגיה ז"ל שתק לו בהם. ואנו מן המתמיהים על דבריו דקאמ' דבגמ' דילן משמע דכל נקב שאינו חסר כלום אפי' מפולש כשר, והביאו להרב לומר כן מפני שהוא מפרש מאי דקא תני עולא ניקב נקב מפולש במשהו שאינו מפולש בכאיסר ארישא דמתני' חסר כל שהוא דפסול כלום' הא דפסלינן ליה כשחסר כל שהוא דוק' במפולש אבל בשאינו מפולש אף החסרון אינו פוסלו אלא בכאיסר הא כל שאין שם חסרון אף במפולש כשר. ובירושלמ' קאמ' דכל שאינו מפולש כשר כהיא דתנינן ולא חסר [כל שהוא] כשר, וא"כ תרתי בעי להכשר שאינו מפולש ובלא חסרון והא כנגד תלמוד שלנו מה שפירש בה הרב ואני תמה וכו'.

ומשכונני נפשא לאקולי בהדר של אתרוג והדבר נראה יותר דהא עולא אסיפא קאי כלום' הא דאמרת ניקב ולא חסר כל שהוא כשר דוקא בשאינו מפולש דאי במפולש אף בלא חסרון פסול אע"פ שלא חסר כלום ואם חסר כלום אף בשאינו מפולש פסול ואף בשאין מפולש ואינו חסר כלום פוסל בכאיסר אבל שאינו מפולש ושאין בו שום חסרון ושאין בו נקב כאיסר כשר והיינו דתני בירושלמי ניקב ולא פילש בפנים ר"ל שאינו מפולש כשר ובדרך השנוי במשנתנו שלא חסר כלום. ומה שהקשה לו להרב היאך אפשר לכאיסר בלא חסרון עד שנראה שזה הביאו לפרש כן, חוץ מכבודו אין זה תמה והרי זה דבר המושג בחוש שכל שהוא בכח מקל ברוחב איסר האתרוג מתכווץ בעצמו ונשאר בו נקב כרוחב איסר ובלא חסרון וא"כ הירושלמי והבבלי שוים לאסור בחסרון בכל צד ובלא חסרון בפילוש כגון שהעבירו בו מחט מצד לצד או אף בלא פלוש ברוחב איסר כגון שתחב בו מקל ואין אנו צריכים למה שפירש הרב בירושלמי דניקב בחסרון הקליפה הגמורה ובכאיסר אינו פוסל אלא א"כ נתחסר ממה (?) ואף לעיקר הדין זו אינה שאף הקליפה בכלל חסרון ולא הערכנו ללמוד בנקלף שפסול אלא בנקלף דרך גרירה כמו שבארנו ומכל מקום הוא נמשך בה למה שפירש בנקלף דוק' הקליפה אבל אם ניטל עמה מן הלבן כלום חסר הוא ופוסל בכאיסר על הדרך שבארנו.

ואחר כך ראיתי להרב שהניח מה שפירש תחלה בפלוש מבפנים שבירושלמי וחזר להסתפק בו אם קורוהו מפולש אף בשאין הנקב עובר מצד האחר הואיל ומפולש לחלל דהא לישנא דירושלמי הכי משמע מדקאמ' ולא פילש מבפנים ילמ' דאי פילש מבפנים הוי פלוש או שאמ' פירושו ניקב משני צדדים אלא שלא נתפלוש מבפנים ולא הוי מפולש אלא אם נתפלוש מכל וכל ובה להודיע שאין אומרי' שבשר שבפנים מתוך רבותו כמנוקב וכל שניקב משני צדדים הרי הוא כמפולש מכל וכל וגמזא בלשון בעל הלכות שכתב בו מפולש שראה דרך הנקב מצד זה לצד זה וכן עיקר שלשון מפולש אינו אלא מצד לצד וכענין מבוי מפולש וזה ודאי דבר ברור אלא שראיתי להרב שהוסף בו דברים שלא נתיישבו לו, והוא שהביא ראיה לדברים אלו ממה ששאלו בגמ' במה שאמרו (הילין מ"ו:) בריאה שנשפכה בקיתון דאי קיימי סמפונה' כשרה הא לא קיימי סמפונה' מרפה גבי אתרוג מאי התם הוא דלא שליט בה אוירא ומסרחת אבל הכא דשליט בה אוירא הדר בריא או דלמא לא שנא והכא

ודאי אי לאו דאנקב לחלל ונפקו בני מעיה מנא ידעי' דלא קיימי סמפונהא ומשום דלא קיימי סמפונהא הוא דפסול הא בשביל נקב לא מיפסיל אלמא מפולש דקאמ' משני צדדין דאע"ג דאנקיב לחלל וחסר כל שהוא כשר אם אינו מפולש לשני צדדין דאי פלוש לחלל מקרי פלוש למה לי לא קיימי סמפונהא דאפי' קיימי פסול דהא ניקב לחלל וחסר כל שהוא.

אלו הם דברי הרב ז"ל, ואני תמה הרבה שמתוך דבריו נראה שהרב מפרש שנשפכה בקיתון שנשפכה לחוץ מצד נקב שבה ומוכח מינה דנקב המגיע לחלל אינו נקרא פלוש באתרוג שמאחר שהוא מפרש בריאה שנשפכה לחוץ הוא הרין והענין לפרש באתרוג שנשפך לחוץ דרך נקב ואחר שהוא תולה ענין שאלתו בדקיימי סמפונהא ובדלא קיימי על כל פנים צריך שיהא אותו הנקב חסר כשיעור שיראה ממנו קנוקנות שבמוח האתרוג שהם במקום סמפונות בריאה אם הם קיימים אם לאו, שבריאה איפשר לחותכה ולברוק בסמפונות אבל אתרוג אי אפשר, שהרי אפי' נסדק פסול ואם כן צריך שיהא חסרון בנקב עד שיראה ממנו ענין הקנוקנות, ואחר שבארנו לשיטת הרב שאף נקב שיש בו חסרון אינו נפסל אלא במפולש או בחסרון כאיסר אי נקב לחלל מקרי פלוש כי קיימי סמפונות דידיה דהיינו קנוקנות שבו מאי הוי אלא דלא הוי מפולש עד שיעבור מצד לצד, וכמה סתם הרב את הדברים, שבריאה מיהא היאך תשפך דרך נקב ותכשר שהרי נקב במשהו פוסל בקרום הריאה ואין לו צד לפרש כן, אלא כשנאמר שנשפכה דרך (הקנה) שני קנוקנים המתפצלים בריאה משנכנסו לפנים בריאה שאין נקב פוסל בהם כמו שבארנו במקומו, ונכנסה הליחה דרך הנקבים באותם הקנים ומהם יצאו דרך הקנה ואחר כך חותך הריאה ובודק בסמפונות, אבל באתרוג אי אפשר לחתכו שאף כשתאמר שיחתכנו ויחזור ויחברנו על ידי תחיבת מחס מצד זה לצד זה שהוא חבור כמו שכתבו קצת רבנים שברורנו בשם תוספתא, עד שמתוך כך הכשירו באתרוג שנחלק ונתחבר על ידי מחס, כבר קבלו תשובתם ממני שלא נאמר כן אלא לענין מרות וְלִהְשֵׁלֶמֶת כביצה לטומאת אוכלין, אבל לענין הכשר למצה לא, דהא אפי' נסדק פסול ואע"ג דאנהו לא נרסי במתני' נסדק כך הוא בכל הספרים שלנו ואף לגרסתם נסדק לחוד ונחלק לחוד ולא עוד אלא שבבריתות שלנו, במסכת עוקצין מצינו אתרוג שנפרץ ותחבו בכוש או בקיסם אין זה חבור שאין חבורי אדם חבור, ואם כן אין דרך כבדיקת הקנוקנות אלא בנקב חסר כשיעור זה ומתוך כך הוא למד מכאן שאין פלוש אלא מצד לצד והרי דין אמת בודאי ולשוין פלוש אינו אלא בדרך זה, ואף הפירוש אפשר להעמידו על צד מה שמרחנו בפירוש דבריו אלא שאנו כבר בארנו שעיקר הדברים שכל מפולש אי בלא חסרון פוסל ובלא פלוש אף בכאיסר בלא חסרון והוא האמת בלי ספק, והא דריאה שנשפכה בקיתון אין הענין שתשפך לחוץ אלא שנמוח כל מה שבתוכו עד שהיא נשפכה בתוך חללי עצמה מראשה לסופה ומסופה לראשה וחותכה וקרום קיים ובודק בסמפונות אי קיימי סמפונהא כשרה ואי

קלא

לא קיימי טרפה, והכא נבי אתרוג אי אפשר לבדוק בסמפונות שהם הקנוקנות שהרי כל נקב שיש בו חסרון פוסל מצד חומרא, על כל פנים אתה צריך להחזיק (דרך) חומרא הקנוקנות כשאינן קיימין, מי מדמינן לה לריאה דכל דלא קיימו סמפונה טרפה ונפסלה או דלמא התם הוא דלא שליט בה אוירא ומסרחה הואיל ונתקלקלו הסמפונות, אבל אתרוג דשליט ביה אוירא אע"ג דאחוקינן ליה דלא קיימי קנוקנות כשר דאוירא שליט ביה והדר ובריא, ואע"ג דבאוזן בכור (בכורות ל"ו) ובקצת שאר מקומות אמרי' איפכא דכי שליט ביה אוירא לא הדר ובריא, כך הענין שכל חולי שמחמת לחות האויר מועיל בו וכל שמחמת יובש האויר מניק בו, והרי שאין מוז שום ראייה לדברי הרב ולא הוצרך הרב לדחוק עצמו בכך ולא אף אנו הנמשכים אחריו בהעמדתם, והרבה יש לתמוה בשניהם, על הרב היאך אמרן ועל הרב המגיה היאך סה"ל לו בהם, ומכל מקום יש כאן נסחאות אחרות בקצת ספרים ואינם כדאי לכתב ואף לנדרן שלפנינו כל שכן שאותו הנסח קשה לפרשו ואי אפשר לישבו לשימתנו, ואף ר' שלמה ז"ל כתב בה דברים שלא נראו לנו אלא שדבריהם של ראשונים תורה היא וללמוד אנו צריכים.

עוד כתב הרב ר' אברהם בר דוד ז"ל

שכוונתו לבאר אחר זה הספקות שנסתפקו לו בענין הלולב ומה שנתברר לו מאותן הספקות והתחיל בענין נקטם ראשו האמור בלולב אם פרשו ראש העלים אע"פ שלא חסר מן השדרה כלום או שמא לא נקרא ראשו אלא א"כ נקטם ראש השדרה וכעין מה שאמרו (פוכה ל"ג) בהדס נקטם ראשו שפירושו על [כל] פנים ראש העץ ולא ראש העלה שהרי נאמר עליו עלתה בו תסרה וכן בערבה, ובא הרב ללמדה תחלה ממה ששאלו בירושלמי (פ"ג ה"א) יבשה ציצתו מהו ומה בין זה לקטום [א"ל] זה הדור וזה אינו הדור, ופירוש בציצתו העלה התיימת העליונה שאם נאמר על ההוצין כולם היאך השיבו מה בין זה לקטום והיאך הווכרה קטימת העלים. ואם משום דתנן נפרצו עליו פסול הוה ליה למימר יבשו עליו מהו, ואם על ראש השדרה נמי הוה ליה למימר יבשו ראשו, ועוד שציצתו ודאי מלשון ויצץ ציץ (במדבר י"ז כ"ג) והוא העליון, ומדקא אמרו ליה מה בין זה לקטום אלמא דקטום כי האי פוסל ולא בעי חסרון השדרה.

ואחר כך חזר הרב לדעת שנייה לומר שמצא בירושלמי נסחא אחרת יבש הציץ מהו ופי' הציץ מלשון הוצין ומפני שאמרו במשנה לולב היבש פסול כלומר שיבשה השדרה אבל יבשו עליו לא שמענו ומתוך כך שאל ביבשות העליון והשיבו מה בין זה לקטום כלומר שהוא פסול, והשיבו זה הדור כלומר היבש אבל הקטום הואיל ונשארה השדרה ערומה אינו הדור.

יד"ל כאלו אינן.

יעיין הרא"ש בבבלי, ובפי' שירי קרבן בירושלמי.

קלב

ואחר כך חזר הרב לדעת שלישיה וכתב מעתה נשאר לנו הספק שנסתפקנו נקטם ראשו אם הוא מן התיימת לבדה או עד שיחסר עמה מן השדרה אלא מדהנו עולא בהדם נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר אלמא ראשו דקאמ' בגוף ההדם קאמ' שאם בנשירת העלים העליונים הוה ליה למימר נקטם ראשו ועלו בו עלין אלא ש"מ אין הפסול בעלין אלא בראש הכר עצמו זמסום הכי צריך שיעלה בו תמרה להשלים החסרון ועוד דאמרינן בגמרא (סוכה י"א :) לא שנו אלא נקטם ראשו אבל נסדק כשר וההיא ודאי על שדרה נאמר כדמוכח בסוגיא דשמעתא והלשון עצמו מוכיח כן שהשדרה היא הנקראת לולב וההוצים נקראים עלים וכשאמרו נקטם ראשו על הלולב אמרו והוי ראש השדרה שהוא הלולב.

אלו הם דברי הרב ר' אברהם בר רוד ז"ל ואף הרב המגיה לא הרחר בהם אחריו כלל. ואני תמה על דבריו הרבה ובפרט מה שכתב בדעת שנייה שמצא בה [נ"א] יבש הצי ופירש בה על העלין ומלשון הוצין וא"כ היה לו לומר יבשו הוציו ומה ענין לומר יבש שהוא לשון יחיד ואם שעל כלל ההוצין נאמר, היה לו לכתוב יבש ההצי באות הא של שמוש.

ובקצת מחברות להרב ז"ל מצאתי שכתב בנסחא יבש הוצו ובוה נתישבו הקושיות שהוכרנו, אלא שלא מצאנוה כן בשום נסחא בירושלמי, ושאיין זה [נכון] שהוצין רבים הם ואין דרך לזכרם בלשון יחיד. ועוד אם על העלים נאמר היאך נענה הרב על מה שמיחא בדעת ראשון שאם על ההוצין נאמר היאך השיבו מה בין זה לקטום והיאך הוזכרה קטימת העלים שהרי לשון ראשו אי אפשר לפרשו על העלין. ועוד אחר שכתב בנוסח זו שהיא נראית לו היאך אמר אחר כן שנשאר הספק אם בתיימת לבדה אם עד שיחסר עמה מן השדרה והלא נפל לו ספק לפי אותה נסחא אף בהוצין ולא נשאר ספק אלא אם בתיימת לנסחא ראשונה, אם בעלים לנסחא שניה, דלנסחא קמא משמע נקטם ראשו דוקא בתיימת, ולנסחא בתרא אף בשאר עלין. ועוד קשה לי מה ראה להרב להיות קטימת התיימת נקרא נקטם ראשו לנסחא ראשון או בשאר העלין לנסחא שני, והרי הירושלמי לא פירש בין יבש לקטום איזה הדר ואיזה אינו הדר. ואפשר לפרש יבשה ציצתו או יבש ציצו מהו והלה משיב מה בין זה לקטום כלומר והלא אם נקטם כשר ובהפך כונת הרב, וא"כ אף היבש כשר ומתריך לו זה הדר וזה אינו הדר, כלומר שהקטום הואיל ומכל מקום לא נקטם ראש השדרה הדר הוא אבל כשהעלין למעלה מן השדרה לשם והם יבשות אין זה הדר דמאחר שהם בראש הלולב שלמא בהו עינה ויבשותן פוסלתן יתר מקטומתן. ואם כן נמצא שאף קטימת התיימת אינה פוסלת וכל שכן קטימת ההוצין ונמצא שאין קטימת הראש אמורה אלא בשדרה. ואם תאמר משום דסתם אידכר ליה קטום דאלמ' דבנקטם ראשו קאי, אדרבה כלך לדרך זו שהיבש בהדיא נאמר עליו בריש פרקין שאינו הדר וכדקאמר'

קלג

בשלמ' יבש בעי הדר וליכא. וכן אני חוזר ומהפך את החררה (קרושין נ"ט).
מה ראה מנקמם ראשו דהרס שהוא כגוף העץ לומר כן בלולב שיהא נאמר על
השררה ואדרבה עליו בלולב כעץ בהרס וערבה שהרי עלי ההרס והערבה אין שם
קטימה נופל עליהם ונשירה מצויה בהם קטימה לא, אבל עליו שבלולב שהם
ארוכים וקשים פסול הקטימה נופל יפה עליהם כגוף העץ להרס וערבה. ועוד
שקטימת עלי ההרס אינה מפקעת הדר ההרס כל כך, אבל קטימת ראש
עליו שבלולב מפקעת הדרו לגמרי, ולא עוד אלא שאף בהרס יש מפרשים
בו בנקמם ראשו שפסול אף בקטימת העלים ועלתה בו תמרה או על העלה
נאמרה שנעשים בה לפעמים בליטה כעין פרי. ואף רבי' שלמה ז"ל פירשה
כן, וכן קבלנו אף אנו בפירושה כמו שכתבנו בפירושונו ובחבורנו הגדול, ומה
שכתב הרב שאם כן היה לו לומר נקמם ראשו ועלו בו עליון מה זו תשובה
והעלה שנחתך אין דרכו לצמוח אלא שדרך לעלות בו בליטה תמיד הן
בנחתך והן בלא נחתך.

וכן מה שהביא הרב רבינו לזו ממה שאמרו (סוכה ל"ב). לא שנו אלא
נקמם אבל נסדק כשר, והא ודאי על השררה נאמר כדמוכח, גברא חוינא
ואדכתא¹ דסוגיא לא חוינא, ונראה לי שהרב אמרה ממה דמקשי עלה
ונסדק כשר והתניא וכו' סדוק פסול, וקא מתרץ ההיא דעביד כי המנכ²
כחונה ששני ראשיה מתפצלים ומתפרדים זה מזה, וסובר הרב שזה אינו
אלא בסדק השררה ואע"פ שאפשר לומר כן, חוץ מכבודו אין כאן ראייה אדרבה
נסדק כשר דקאמ' אעלה קאי וכדמפרש לה ר' שלמה ז"ל נסדקו ראשי העליון
וההיא דסדוק פסול מוקים לה דעביד כי המנכ דהיינו נסדקה השררה
אלמא דנסדק כשר בעלה קאי ובנקמם מיהא אף בעלה פסול, ולא עוד אלא
שאף עביד כי המנכ אפשר לפרשו אף העלה וכגון שהיה לו כן מתחלת
גדולו ואף רבים פירשוהו כן.

ומה שאמ' הרב שהלשון מוכח כן שהשררה היא הנקראת לולב
וההוצים נקראים עלים או הוצים וכשארם אומר נקמם ראשו על הלולב
הוא אומרו ואם כן ראש הלולב הוא ראש השררה. כמה ערבים עלינו
דברי הרב אלא שאנו מתגעגעים לפניו כבן המתחטא
אצל אביו. (תענית י"ט:) ובלא ספק הלולב כלו בשררה ובעלים קרוי
לולב, ומה יאמר הרב בשנים שלקחו לולב לצורך חבלים ומכבדות³ זה לקח
העלים שמן השררה ולמעלה זו ודאי אינה על הלולב עם השררה והעלים
נקרא לולב והעלים כשהם נתקים ממנו או כשארם מדבר עליהם לבד
נקראים הוצין, ואף השררה אם נתקו כל הוצין אינו נקרא לולב אלא
שררת הלולב וכן אלו אירע פסול בשררה זו קורין אותה בשם שררת
לולב לא בשם לולב, וא"כ אף כשהוא ביחד עם העלים ראש

¹ יכן ככ"י וצ"ל אוכחחא (—חוכחה).

² צוויצאזיג. ועיין ערוך השלם ערך המנכ הערה 1.

³ ראה ב"ר פ"א ט"ה תורה זו... סיבום לחבלים סנסניט לב בד, ועיין ערוך השלם

קלד

העלה העליון נקרא ראשו של לולב או אף קטימת שאר עלים אם נרצה. וסוף הדברים. אין הכרע ביניהם. בענין לא מן הלשון ולא מן הסברא לא מבבלי ולא מירושלמי. ואף נסח הירושלמי שמצא הרב הוא יבש הצי, והוא לישנא קלילה שהירושלמי הניל לחסר אותיות תמיד אף באמצע תיבה כ"ש בסוף תיבה, והוא כענין יבש הציץ, ואף במקצת נמרות ירושלמיות מדויקות מצאנוה כן, ויבש הציץ ויבשה ציצתו הכל אחד. ונראה לי למצו את התחום לקראו נקטם ראש בלא קטימת ראש השדרה ומיהו חוקא בקטימת ראש התיימת ולא בקטימת שאר עליו לצד, ופ' הדברים דבירושלמי קאמ' לולב היבש פסול על שם לא המתים יהללו יה ולולב היבש על כלל הלולב נאמר ר"ל שיבש משדרתו ולמטה ועל זו שאלו יבש הציץ מהו כלומר אם גוף הלולב אינו יבש אלא שראש התיימת יבש מהו מי נימא הלולב מיהא אינו יבש או דילמא התיימת פאר הלולב הוא והרי הוא כיבש כולו, וכשהשיב מה בינו לקטום שאף היבש כמאן דליתה והרי נקטם ראשו והשיב זה הדר וזה אינו הדר שהקטום בראשו קטימתו נכרת ונפקע הדרו אבל כל שהלולב עצמו לח וציצתו יבשה אין יבשות הציץ נכר בין שאר הלולב שיהא הדרו נפקע בכך. ולפי מסקנא זו נקטם ראשו פירושו בקטימת ראש התיימת הן עם שאר עלים הן עם תיימת לבדה אע"פ שלא נקטם ראש השדרה אבל כל שלא נקטם ראש השדרה ולא ראש התיימת כשר אע"פ שנקטמו שאר ראשי עלין כשר, ויש מחמירין אף בשאר עלין כל זמן שנקטמו שלש ולענין היבשות מיהא יראה ממסקנת הירושלמי לפי שמתנו שאף ביבשה התיימת כשר כל שגופו של לולב אינו יבש, ומכל מקום ראיתי לרב ר' אברהם בר דוד ז"ל שהוא פוסל ביבשה התיימת ונסח דבריו כזה: עכשיו שביררנו דבר זה יש לנו לברר יבשות העליון שלא הוזכרה במשנה ולא בגמ' ויש לנו כמה לסמוך ולהכשיר מכח הירושלמי שהזכרנו מיהו מסתברא לי דוקא בשהתיימת לחה וכמו שאמרו בהדס שאם יבשו רוב עליו ונשתיירו בו שלשה ברי עליו לחין כשרה ואמר רב חסדא ובראש כל אחד ואחד. אלו הם דברי הרב ר' אברהם בר דוד ז"ל, והוא גם כן ממה ששתק לו הרב המגיה ז"ל והביאו להרב לומר כן מה שפרש בגרסא שמצא ושנמשך אחריה שהענין ביבשו העליון אבל התיימת ודאי נפסלה ביובש וכדמיון ההדס, ואנו כבר ביארנו ענינם אחד ולא נשאלה אלא על התיימת אף כשיבשה התיימת כשר הואיל וגוף הלולב אינו יבש, ומה שהרב מביא ראיה מהדס דבעינן בראש כל אחד ואחד חוץ מכבודו אינו רואה בה הכרח דהדס שאני שיבשותו גורם לנשירתו עד שכמעט שתכף שנתיבש הוא נושר ומתוך כך ראוי להחמיר בהם אבל לולב שאין יבשותו גורם את נשירתו כלל אין הדבר תלוי אלא בהדר וכל שהוא כן לא נפקע הדרו אחר שהלולב אינו יבש, נמצאו דברינו הפך דברי הרב

העידנו ידידי הרב החכם הדק' בראדי שסליצה זו נמצאת בתוספתא עירובין פ"ג

קלה

לגמרי, שהרב ז"ל מקל בקטימת התיימת ומחמיר ביבשותה ואנו מחמירים בקטימת התיימת [ומקילין] ביבשותה, אלא שלא באנו לחלוק ולקנתר על צור הצבנו ועל מקבת בור נקרנו אלא שתורה היא וללמוד הלכה אנו באים.

עוד כתב הרב ר' אברהם בר דוד ז"ל

בנפרצו עליו שפסול שנסתפק לו בכמה עלין ברובן או במקצתן והעלה עצמו כמה תהא הפרצה שלו ברובו של עלה או אפי' במיעוטו וכן בשנחלקה התיימת או שנימלה בכמה תהיה חלוקתה או נשילתה במיעוטה או ברובה, וכן בשל הדם דקתני נפרצו עליו פסול מיעוט עלין או רובם ולפי ששנינו בערבה שנשרו מקצת עליה כשרה, אלמא דנפרטו עליו דאמרי' בערבה שהוא פסולה ברובה קאמ', אבל במיעוטה כשרה בלולב והדם מיהא דלא אתפרש בהו הכי היכי דיינינן להו. ומכל מקום נפרטו עלין של לולב פשיטא ליה להרב דפסולה דהשתא נפרצו דאיתנהו לעלין קאמ' דפסולא נפרטו דליתנהו לא כל שכן. וכן הביא הרב ראיה מנסחא שמצא בירושלמי שהבאנו למעלה ביבשו ההוצין דקאמ' מה בין זה לקטום אלמא פשיטא ליה דנקטמו ההוצין פסול והיינו נפרטו עליו ומכל מקום נפרצו העלין בלולב וערבה מספקא ליה להרב אי מדמינן ליה ללולב או לא ומסתברא דבלולב דבהדם וערבה נפרצו כשר חדא דלא מנכרא פרציהו ועוד דאם איתא דפרצה פסלה בהו מכדי בפרצה קא עסיק אמאי שבקוה בהדם וערבה ושני נפרטו ליתנו נפרצו ולא מיבעי' נפרטו אלא שמע מינה פרצה לא פסלה בהו.

הרי לדעת הרב נפרטו שבלולב וראי פסול נפרצו שבהדם וערבה ודאי כשר, ואחר כך כתב שמצא נסחא דבהדם תני נפרטו ובערבה נפרצו ומפרש טעמא מפני שעלי ערבה ארוכים ומנכרה פרציהו כענין שבלולב אלא דמכל מקום מספקא ליה במיעוטן או ברובן וכן במיעוט העלה או רובן, ומייתי לה הרב מדתני בתוספתא¹ לולב העשוי כמו חרות או שנפרצו רוב עליו פסול, אלמא לולב נמי ברובה כערבה ומנה יליף הרב לכלהו פסולי דלא פסלי אלא ברובא. ואם כן אף חלוקת התיימת ונשילתה ברובא, וכן נפרטו העלין בהדם וערבה ברובן והאי רובא נמי מפרש לה הרב רוב העלין ורוב כל עלה ועלה וכדקאמ' באתרוג עלתה חזוית על רובן, וכן ביבשות לולב והדם וערבה דאתרוג עד שיבשו רוב השדראות שלהם ולא שיבשו רוב עלין שהרי אמרו דאפי' יבשו רוב כלם כשרים ובלבד שישתיירו מן הלחים בראשיהם וכן נקטם ראשו רוב ראשו ונימלה פטמתו.

כלל הדברים לדעת הרב אין שום פסלות פוסלת אלא ברובא וברוב מיהא מיפסלן, חוץ מנקלף שאינו פוסל אלא בכלול וחוץ מנקב שיש בו חסרון דבמפולש במשהו ובשאין מפולש בכאיסר, וכן בחזוית שבחוטמו שפוסלת

במה שהו, ומנומר שאף בשנים ושלשה מקומות נפסל אעיפ שהן מיעוטו, ואף על האומר בשנים ושלשה מקומות נראה להרב דוקא שנתפור ברובו של אתרוג אע"פ שהחברות עימן מיעוט הן אבל במיעוטו שאינו אלא בצד אחד מן האתרוג כשר.

ואחר כך חזר הרב ושאל לעצמו כיון שהחזיות פוסלת בחוטמו במשהו, נולדו שאר פסלויות בחוטמו כגון שנתיבש שם או היה שם כתם לבן או כושי שהן מראות הפוסלות, וכגון נסדק בחוטמו מהו שיפסלו במה שהו, וכן בהדס שיבשו שלשה בדין העליונים שבראשו והשאר כולם לחים מהו, ומשיב הרב לעצמו דבאתרוג כלהו לחומרא בחזיות ובהדס לקולא, שהרי נתברר בנקטמם ראשו שפסול כגון שנקטמם מראש השדרה עצמה אבל אם נקטמו העלין העליונים לבדם אינו נפסל ומדנקטמו לא פסלי, כל שכן יבשו דלא פסלי, דהא איבעי שקיל להו, אבל יבשו בראש השדרה ודאי בין בלולב בין בהדס וערבה מסתברא דפסול משום דדמו להו לחוטמו של אתרוג דפסול במשהו. וכן הא דתנו בבביתא (מוכה ל"ב.) דלולב סדוק פסול ומוקים לה כדיעבד כי המנק ופריש לה הרב אלפסי ז"ל עץ שיש לו שני ראשין כגון זה * כלומר שנפתח הסדק שאינו יכול להתחבר והוא דומה לשני ראשי בדים ופסול אף זה פסול אף במיעוטו שהם בראשו הוא, אבל נסדק מלמטה למעלה בעיני רובו ואפי' עבד כי המנק ואפי' בלא עבד נמי כי המנק פוסל ברובו, דקימא בכל הכלים שאם נשברו רובן הרי הוא כנשתברו כולן.

ואחר כך כתב הרב דהיכא דחסר שדרו של לולב משהו אם חסר ראשו הא אמרי' דפסול וכדקאמ' במתני' נקטמם ראשו פסול ופריש לה בראש השדרה, אבל אם היה משאר מקומות שבשדרה מהו, מי מדמינן לה לחסרון של אתרוג דקאמ' נקב וחסר כל שהו או לא. ומסתברא ליה להרב דמדגלי בנקטמם ראשו דפסול מכלל דנקטמם ממקום אחר כשר, אלא א"כ חסר רובו וכאחר שבירר הרב שכל הפסולין פוסלין ברובן אף מחצה על מחצה שאי אפשר לצמצם ואין מכשירין אלא ברובן בכשרות ורוב הנראה לעינים כדי לצאת ידי ספק.

ואחר כך חזר הרב וכתב על עצמו בהנהגה כביכול דברים שזהו נסחן אות באות: גם בזה שנקטמם ראשו אינו מלמד על חסרון השדרה למשהו לא מראשו ולא משאר מקומות שבשדרה מהו מי מדמינן לה לחסרון לפי שאין דמיון זה לזה, וכללו של דבר שהחסרון אינו פוסל בשדרו של לולב כלל אלא א"כ חסר רוב עביו ורוב הקפו דהוה ליה כמו שנשבר וכן לכל הפסולין ששנו חכמים באתרוג ולא נמנו בלולב אין פוסלין בו, כגון נקב וחסר וחזיות ונקלף לבן כושי ומנומר. וכן אותם שנאמרו בלולב ולא נאמרו באתרוג אין פוסלין באתרוג כגון כפוף כוונן סדוק עקום, וראיה לדבר סדוק שבשר בלולב אי לא עבד כי המנק, ופוסל באתרוג אע"ג דלא עבד כי המנק, ע"כ לשון הוראת הרב לעצמו.

ומעתה נשוב לדברי הרב, הרי שנסתפק בנפרצו עליו אי דוקא ברובן וכבר הביאה יפה מן הבביתא שאמרה נפרצו רב עליו פסול, ואין ספק

שדעת הרב בנפרצו שלא נתלשו לגמרי אלא שניתקו מעט מן השדרה ונתפורדו אילך ואילך אלא שעדין הן מעורות בה, וקאמ' דדוקא פסלי ברובא, ומ"מ נראה דאפי' לפי' רבי' שלמה ז"ל שפי' בנפרצו שנעקרו לגמרי ואגדן עם השדרה דלא פסלי אלא ברובא, ומ"מ הרב ר' אברהם בר דוד ז"ל מפרש לה בנתקו קצת ועדין מעורין בשדרה ולמד ממנה שאף פרצת העלה עצמו ברובא. ואף המגיה מביא ראיה לזה מפני שכל מה שמנו חכמים במשנתנו באחד מן המינין שבלולב נוהג הוא בשלשתם, הואיל והוא דבר הראוי לאמרו בשלשתן וזהו בשלשתן שני גזול ויבש של אשרה ושל עיר הנדחת נקטם ראשו ונפרצו עליו. ונראה לו כפי' דבריו מדקאמ' בערבה נשרו מקצת עליה כשרה דלמ' אפי' נשירתם ברובא, וכל שכן בנפרצו דדוקא ברובן, וודאי כך הדין בשאר המינין.

ומכל מקום הרב ר' אברהם ז"ל גרים בהדס ולולב נפרמו, והוא ענין נשירה, אבל נפרצו אפשר דלא פסיל בהו. והרב המגיה מתמה עליו, אם כן היאך אמר בערבה נפרמו עליה שפסולה ובסיפא נשרו מקצת עליה שכשרה, ליתני או בתרויהו נפרצו או בתרויהו נשרו, ומכל מקום אנו מפרשים ששני הלשון כהוגן הוא בא, שנפרמו על ידי אדם שאף לשון פרט על ידי מנע אדם הוא בא, ואע"פ שתדגומו ניתרא דכרמא) מכל מקום על ידי מנעו של אדם הוא נושר, ונשרו הוא שנושר מאליו, ובא ללמד שדינם שיה לרובן, ואע"פ שאין כאן אשמעתא כלל, דמה ענין לחלק בין נשרו על ידי אדם לבין שנשרו מאליהן, מ"מ לישנא בעלמא אנב ארחיה אשמעי', ומשום הכי איצטריכונן לאוכחת' דבריתא. ונפקא מינה דלדעת הרב ר' אברהם ז"ל בהדס ובערבה לא פסלי, וכדכתב לה הרב בהדיא אלא שבערבה חזר ואמר שמצא בה נסח נפרצו. וקשה לי כדבריו א"כ הוה ליה לאוכיחיה ממתני' גופה דערבה וכדכתב הרב המגיה, אלא שסמך הרב על הנסח שמצא בשניהם נפרטו וסמך הרבה על ראית הכריתא, ונפרטו עליו של לולב דפשיטא ליה להרב דפסולה נראה לי דדוקא נמי ברובן, וא"כ נפרצו דלולב פסול ברובן שיהיו העלים נפרצים ברובן, והוא הדין בנפרטו דדוקא ברובן, וערבה נפרצו כשר ושלא כדברי הרב המגיה שהדס וערבה אין פרצתם מקלקלת כל כך שתפסול בהם, אבל נפרצו פסולים ברובם, ואם כן אף נחלקה התיימת דוקא שנחלקה ברובה, אבל נשילתה שכתב הרב ר' אברהם ז"ל ברובה, איני מבין והלא התיימת אינם אלא שנים והם שני עלים האמצעיים העליונים ואין נשילתה אלא לגמרי ומאי רובא איכא. ושמא אין הרב מפרש תיימת כן אלא גב ההוצא של כל אחת ואחת, כפי' ר' יצחק אלפסי ז"ל, ונמצא פסול זה בכל העלים, וכשניטלו אינו פוסל אלא בניטלו רובן, וכדפרישנא בנפרטו לענין לולב ומכאן למד לכל הפסולים שדוקא ברובן וכדקאמר באתרוג עלתה חזוית על רובו. ומכל מקום ראיתי לרב שאף בחזוית שפירשו בגמ' דבשנים ובשלשה מקומות

קלח

פוסל מדין מנמר דוקא שנתפור ברוב של אתרוג, ואע"פ שחברבורות עצמן מיעוט הם, אבל במיעוטן כגון שאינו אלא בצד אחד כשר, ובמחילה מן הרב הרי בירושלמי (פ"ג ה"ו) נאמרה בהדיא בהיפך ולשונם בזה: תמן אמרין רובו מצד אחד, וא"כ אף מצד אחד פסול.

ונשוב לדברינו והוא שביבשות לולב וערבה והדס ואתרוג כתבו שאינו פסול עד שיבשו רוב השדראות שלהם, אבל לא ברוב עליו, ומביאין ראיה לדבריהם שהרי אף ביבשו כולם אמרין שכשרים ובלבד שישתיירו שלשה בדי עליו לחין בראשיהם, ואני תמה יבשו רוב העלים של לולב היאך כשר, ואם אמרו בהדס שיבשו רוב עליו כשר, ובלבד שנשתיירו שלשה בדי עלי לחים בהדס שאני, שכל שנשתיירו שלשה עבותות רצופות בראשו לא פקע הדרו, ושמא אף בערבה כל שנשתיירו שלשה שורות רצופות בלחות כלפי ראשה, ראוי לומר כן, או שמא דוקא בהדס שהדרו בעבותו, וכל ששלש עבותות קיימין הדרו במקומו, אבל לולב מיהא שלשה עליו העליונים בלחות, והשאר כולן יבשות ודאי (כולן) פקע הדרו ויבש מקרי, ואי לא הכי היכי אשתמיט תלמודא דלא לאדכורי הכי בלולב ושבקייה עד שמעתא דהדס, אלא ודאי בלולב כל שיבשו רוב עליו ונשאר שלשה העליונים בלחותם פסול, וכל שכן אם יבשו כלן ונשארה השדרה בלחותה. אלא שלדעתי אי אפשר שתהא השדרה לחה והעלים קיימים שהלחות באות לעלים מצד השדרה, אלא שהוא דבר שצריך בירור.

וכן מה שכתב בנקטם ראשו שדוקא ברובו אין הדבר ברור כל כך. שמאחר שהרב מפרשו בנקטם ראשו של שדרה, איכא לדומייה לחוטמו של אתרוג שנפסל בחזוית משהו. ואף הוא ז"ל כתב דכל שבראש השדרה הרי הוא אצל כל המינין כחוטמו באתרוג וכל שכן בניטלה פיטמתו שכתב בה הרב דוקא ברובו, שהוא תימה גדול דנפילת פיטמת לא גרעה מחזוית ומכיון שבחזוית אמרו דבחוטמו במשהו כל [שכן] בניטלה ובמקום הפטמת.

וכן מה שהרב מכריע שכל הפסלויות הפוסלות ברובן באתרוג מיהא ובחוטמו פוסלות בכל שהוא, כגון אם היה שם כתם לבן שהוא מראה היובש או כתם כושי או נסדק מעט, ובשאר המינין כשר אלא אם כן הם בראש, לפי דעתי אין המדה שיה בהם והכל לפי הענין, ולדעתי כתם לבן אף לדעתי שנותן סימן ליובש כשהפך לבן אין משהו פוסל אף בחוטם האתרוג, וכל שכן בראש שדרת הלולב, וכן אם נתכווץ שם במשהו שהוא היובש לדעתנו, אין משהו פוסל שאינו דבר הנכר עד שיהא הדרו נפקע בכך, אבל כושי ודאי הרי הוא בחזוית.

ונסדק יש ספרים שגורסי' במשנת האתרוג (סוכה ל"ד): נקלף נסדק ניקב וחסר כל שהוא פסול, ופרוש נסדק אף בלא חסרון ומרפא¹ יחייב שיעורא שמע מינה במשהו ולדעת זה נסדק בחוטמו לא נצרכה, ומ"מ בספרים המדויקים לא מצינו במשנה זו נסדק, ואף רבינו משה

¹ כן בכ"י ואולי צ"ל ומדלא.